

نقد کتاب

مجله علوم تربیتی و روانشناسی
دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۶
دوره سوم، سال چهارم، شماره‌های ۱ و ۲
صص: ۱۴۵-۱۴۲

نقدی بر کتاب: پیش نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

دکتر مرتضی کوبی *

کتاب "پیش نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران"، از انتشارات کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای برآوردن همین اهداف، تدوین شده است. کتاب، شامل هشت استاندارد برای اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازماندهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات و، بودجه می‌باشد. هر استاندارد از استانداردهای هشت گانه، در دو بخش رهنمودهای کیفی و کمی تقسیم شده است که در این میان، رهنمودهای کمی، به دلیل این که با عرضه

استانداردهای کتابخانه‌ای از جمله سودمندترین ابزارهایی هستند که در امر ارزیابی خدمات کتابخانه‌ها به کار می‌آیند. با وجود استانداردها، می‌توان میزان موفقیت یک کتابخانه را در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده، و نیز، خدمات ارائه شده از سوی کتابخانه را ارزیابی کرد. این استانداردها در واقع، نقاط حداقل را برای دستیابی کتابخانه‌ها به آن نقاط، تعیین می‌کنند و رهنمودهایی برای برنامه ریزی‌های کوتاه مدت، میان مدت، و بلند مدت ارائه می‌کنند.

* عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید

چمران اهواز

گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار داد تا بتوان از نظرات این گروه‌ها در راستای بهبود استانداردها، بیشترین استفاده را به عمل آورد؟ و چرا در مقدمه کتاب از صاحب‌نظران درخواست ارائه نظرات و پیشنهادها نشده و نشانی نیز برای ارسال این نظرات و پیشنهادات داده نشده است؟

برخی ابهام‌های موجود در کتاب، از جمله نکات دیگری هستند که باید به آنها پرداخت. مثلاً در صفحات ۲۲ تا ۲۴، در استاندارد مربوط به نیروی انسانی، تعریف کتابدار متخصص با تعریفی که در پیوست د، "تعاریف سطوح تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی" آمده، کمی متفاوت است. مثلاً در رهنمودهای ۳-۲-۲ و ۳-۲-۴ در این صفحات، متخصصان کتابداری به ترتیب با عبارات: "کتابداران دارای دانشنامه کارشناسی ارشد و بالاتر" و "کتابدارانی که دارای دانشنامه کارشناسی ارشد و بالاتر کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند" توصیف شده‌اند. در حالی که در پیوست د، علاوه بر ویژگی فوق، کارشناسان کتابداری که بیش از هشت سال سابقه کار در کتابخانه‌ها را داشته باشند نیز متخصص محسوب می‌شوند. بهتر است هر جا که از کتابدار متخصص سخن به میان می‌آید مشخصاً به پیوست د اشاره شود. از سوی دیگر، با توجه به تعریف

ارقام و اعداد، در بهبود کیفیت خدمات کتابخانه تأثیر بیشتری دارند طبعاً بر ارزش کتاب می‌افزایند. هشت پیوست نیز در انتهای کتاب، برای استانداردهای ارائه شده، نمونه‌هایی ارائه می‌دهند که به درک بیشتر مطالب کتاب کمک می‌کند. کتاب، از چاپ و صحافی نسبتاً خوبی برخوردار است و نسبت به سایر انتشارات کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، دارای اشتباهات چاپی کمی است. نویسنده کتاب از اعضای باسابقه هیأت علمی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران است و تألیفات متعددی دارد. سازمان ناشر کتاب، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران نیز سازمانی است که دارای صلاحیت لازم را برای تدوین چنین استانداردهایی دارد.

اما در کتاب، نکاتی به چشم می‌خورد که درخور تعمق و بررسی است. نخستین پرسشی که در مورد کتاب، می‌توان مطرح نمود این است که چرا کتاب، در تیراژی چنین محدود، منتشر شده است؟ آیا اگر همان گونه که عنوان کتاب نشان می‌دهد استانداردهای مندرج در کتاب، ماهیت پیشنهادی دارند نباید آن را در تیراژی بسیار بیشتر از ۱۰۰۰ نسخه منتشر نمود و به رایگان، و نه به بهای ۳۰۰۰ ریال، در اختیار کتابداران دانشگاهی و اعضای هیأت علمی

متخصص در پیوست د، که به کسی اطلاق شده است که در یکی از رشته‌های علوم بشری، مدرک خود را گرفته و سپس دو سال تحصیل دانشگاهی را در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با موفقیت گذرانده است و نیز، کارشناس کتابداری که بیش از هشت سال سابقه کار در کتابخانه را داشته باشد می‌توان پرسید که تکلیف کارشناسانی که در رشته‌های غیرکتابداری، دانشنامه کارشناسی دریافت و سال‌ها در کتابخانه‌ها تجربه کسب کرده‌اند و تعدادشان نیز در کتابخانه‌های دانشکده‌ای و دانشگاهی ایران کم نیست چیست؟ تکلیف دارندگان مدرک پایان تحصیلات متوسطه شاغل به کار در کتابخانه‌ها نیز، در این کتاب معلوم نشده است. در سطر هشتم از صفحه ۲۴ کتاب، از کارمند غیر کتابدار سخن به میان رفته که این یکی نیز مبهم است. مفهوم "فهرست‌نویس حرفه‌ای" نیز که در صفحات ۳۶ و ۳۷ مورد استفاده قرار گرفته مبهم است. در سطر ۲ از صفحه ۴۸ نیز، عبارت "خدمات تکنولوژیکی پیش بینی شده" چندان روشن نیست. همچنین، در سطر ۱۴ از صفحه ۶۵، این عبارت دیده می‌شود: "در این پژوهش عنوان متخصص به کسی اطلاق می‌شود که ...". در این عبارت برای اولین بار است که به پژوهشی اشاره می‌شود که نه در صفحات

قبل به آن اشاره‌ای نشده است و نه بعد از این صفحه.

در برخی از موارد، به نظر می‌رسد که رهنمودهای کیفی در بخش رهنمودهای کمی آمده‌اند. برای نمونه، رهنمودهای شماره ۷-۲-۱۲، به شرح: "لازم است میزان انعکاس صدا در داخل کتابخانه و نیز نفوذ صدا از خارج شدیداً کنترل شود" و، ۷-۲-۱۴ به شرح: "ساختمان کتابخانه باید در مقابل زلزله و سوانح دیگر مقاوم باشد." در بخش رهنمودهای کمی آورده شده‌اند. رهنمود شماره ۸-۲-۶ به شرح: "در مواقعی که به علل مختلف بودجه درخواستی تقلیل یابد، لازم است بر پایه اهداف و وظایف بدون کتابخانه اولویتها معلوم شود و مصرف بودجه بر اساس آن انجام گیرد." نیز بیشتر رهنمودی کیفی است تا کمی.

به کارگیری واژه‌ها و عبارات متفاوت برای برخی مفاهیم را، از نقاط ضعف دیگر این کتاب می‌توان به شمار آورد. بین دو عبارت "اشاعه‌گزینشی اطلاعات" در صفحه ۶۰ و "اشاعه اطلاعات گزیده" در صفحه ۶۲، باید یکی را انتخاب کرد، همین طور بین عبارات "امانت بین کتابخانه‌ای" در صفحه ۶۳ و "امانت بین کتابخانه‌ها" در صفحه ۶۴. این اشکال در موارد دیگر نیز به چشم می‌خورد. مثلاً در صفحه ۲۵ بهتر

- است به جای "... نوار، نوار ویدئو..."، معادل‌های دقیق‌تر آنها مانند نوار صوتی یا شنیداری و نوار تصویری یا دیداری گذاشته شود.
- افزون بر آن چه که در بالا ذکر شد موارد جزئی زیر نیز به نظر اشتباه می‌آید:
- ص. ۲۳، س. ۴، کلمه متخصص، دو بار آورده شده است.
- ص. ۲۴، س. ۱۲، "گروه آموزشی" باید "گروه‌های آموزشی" باشد.
- ص. ۳۵، س. ۱۰، "... تا زمان دسترسی به منابع به حداقل برسد" بهتر است به عبارت: "... تا زمان مورد نیاز برای دسترسی به منابع به حداقل برسد" عوض شود.
- ص. ۳۹، س. ۱۴، "گروه آموزشی" باید "گروه‌های آموزشی" باشد.
- ص. ۴۶، س. ۱۸، "دگرگون پذیری" باید "دگرگونی پذیری" باشد.
- ص. ۵۳، س. ۷، باید: ۳۰ تا ۱۰ درصد باشد.
- ص. ۵۳، س. ۱۴، "کنفرانس" باید "کنفرانس" باشد.
- ص. ۵۷، س. ۹، "اندازه گیری" بهتر است "اندازه پذیر" باشد.
- ص. ۶۱، س. ۱۶، عبارت "... یا گروه هم کتابخانه‌ای خاص خود را دارد." بهتر است یا به صورت "کتابخانه خاص خود را دارد" یا به شکل "کتابخانه‌ای خاص خود دارد" نوشته شود.
- در پایان، نگارنده بدون این که درباره میزان انطباق استانداردهای مندرج در کتاب "پیش‌نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران" با واقعیات موجود کتابخانه‌های دانشگاهی ایران قضاوتی داشته باشد خواندن این کتاب را به همه کتابداران دانشکده‌ای و دانشگاهی ایران جداً توصیه می‌نماید. زیرا کتاب، همان گونه که قبلاً نیز ذکر شد نقاط حداثی را برای رسیدن کتابخانه به آن نقاط، تعیین می‌کند و تعیین فاصله موجود میان واقعیت هر کتابخانه دانشکده‌ای یا دانشگاهی و آن چه که باید به آن برسد میزان موفقیت کتابخانه را در ارائه خدمات خود و نیز، رسیدن به اهداف تعیین شده مشخص می‌کند.